

www.Ketab.ir

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	:	قاسمی، مریم، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	کتاب‌های ویژه معلولان: بررسی انواع کتاب برای گروه‌های دارای معلولیت/ مریم قاسمی.
مشخصات نشر	:	قم: توانمندان، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۳۲۳ ص.
شابک	:	۳۰۰۰۰۰ ریال : 1-978-622-621653
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه.
عنوان دیگر	:	بررسی انواع کتاب برای گروه‌های دارای معلولیت.
موضوع	:	معلولان -- ایران -- کتاب و مواد خواندنی
موضوع	:	People with disabilities -- Books and reading -- Iran
موضوع	:	معلولان -- کتاب و مواد خواندنی
موضوع	:	People with disabilities -- Books and reading
موضوع	:	کتابخانه‌ها و معلولان
موضوع	:	Libraries and people with disabilities
شناسه افزوده	:	دفتر فرهنگ معلولین
رده بندی کنگره	:	Z۷۱۱/۹
رده بندی دیویی	:	۰۲۷/۶۶۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۷۲۶۴۷۶۸

کتاب‌های ویژه معلولان

بررسی انواع کتاب برای گروه‌های دارای معلولیت

مریم قاسمی

انتشارات توانمندان
Tavanmanan Publications

دفتر فرهنگ معلولین
دارالثقافة للمعوقين
Handicap Cultural Center

انتشارات توانمندان
Tavanmandan Publications

کتاب‌های ویژه معلولان: بررسی انواع کتاب برای گروه‌های دارای معلولیت

پدیدآورنده: مریم فاسمی

نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۹

عکس روی جلد: حمیدرضا بازرگانی (آموزشگاه معلولین، زنجان، ۱۳۹۰)

شابک: ۱-۵۳-۶۲۱۶-۶۲۲-۹۷۸-۹۷۸-۶۲۲-۶۲۱۶-۵۳-۱ ISBN: 978-622-6216-53-1

ناشر: توانمندان شمارگان: ۵۰۰ نسخه قیمت: ۳۰۰/۰۰۰ ریال

قم، بلوار محمدمین، خیابان گلستان، کوچه ۱۱، پلاک ۴، دفتر فرهنگ معلولین

تلفن: ۰۲۵-۳۲۹۱۳۴۵۲ فکس: ۰۲۵-۳۲۹۱۳۵۵۲ همراه: ۰۹۱۲۵۵۲۰۷۶۵

www.HandicapCenter.com , info@handicapcenter.com

www.DataDisability.com , www.Tavanmandan.com

به نام خداوند جان و خرد
خداوند نام و خداوند جای
خداوند کیوان و گردان سپهر
توانا بود هر که دانا بود
از این پرده برترسخن گاه نیست
خرد بهتر از هر چه ایزد بداد
خرد رهنمای و خرد دلگشای
خرد چشم جانست چون بنگری
نخست آفرینش خرد را شناس
چو دانا توانا بد و دادگر
کزین برتر اندیشه برنگذرد
خداوند روزی ده رهنمای
فروزنده ماه و ناهید و مهر
ز دانش دل پیر برنا بود
ز هستی مر اندیشه را راه نیست
ستایش خرد را به از راه داد
خرد دست گیرد به هر دو سرای
تو بی چشم شادان جهان نسپری
نگهبان جانست و آن سه پاس
از ایرا نکرد ایچ پنهان هنر

این کتاب را با این ابیات شاهنامه فردوسی آغاز می‌کنیم. همانند خود
فردوسی که شاهنامه را با این ابیات شروع کرده است.

تنوع یار مهربان

شعری از عباس یمینی شریف در دوره ابتدایی، بین نوباوگان مشهور شد و با احساس و شور آن را می‌خواندیم و هنوز می‌خوانند. در این شعر، کتاب به نام یار مهربان صدا می‌شود و از کتاب با توصیف‌های جذاب و شیرین یاد می‌کنند. مصرع دوم هر بیت این شعر را بر اساس تنوع و چندگانگی و تکرار کتاب برای نابینایان و ناشنویان و دیگر اقشار دارای معلولیت بازخوانی کردم.

من یار مهربانم	گویا و چند زبانم
من دوستی هنرمند	با تنوع و جاودانم
گویم سخن فراوان	چون گوهری پنهانم
پندت دهم فراوان	چون دانای جهانم
از من نباش غافل	چون یار توانمندانم

اصل شعر این گونه است:

من یار مهربانم	دانا و خوش زبانم
گویم سخن فراوان	با آنکه بی‌زبانم
پندت دهم فراوان	من یار پند دانم
من دوستی هنرمند	من یار مهربانم

اما در بازخوانی به چند زبانی بودن یعنی دیجیتالی، صوتی، بریل و اشاره بودن کتاب‌ها برای معلولان، به تنوع و شکل‌های مختلف کتاب برای معلولان و گستردگی و تأمین نیازهای همه معلولان در همه جا و راهنمایی مددخواهان اشاره شده است.

فهرست

۱۵	مقدمه
۱۹	پیشگفتار
۲۱	کتاب معلولیتی
۲۱	ادبیات ویژه
۲۲	شیوه ارائه
۲۲	محتوا
۲۳	کتابخانه معلولیتی
۲۴	مناسب‌سازی محیط کتابخانه
۲۷	کتابخانه نابینایی
۲۸	کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی نابینایان در جهان
۲۹	کتابخانه‌ها و مراکز فرهنگی نابینایان در ایران
۳۴	مشکلات و آسیب‌ها
۳۶	کتاب‌های معلولیتی برتر
۳۸	کتاب درسی استثنایی
۳۹	مناسب‌سازی کتاب درسی دانش‌آموزان نابینا
۳۹	آموزش و پرورش استثنایی
۳۹	آموزش فراگیر - تلفیقی خوب یا بد
۴۰	آموزش تلفیقی بدون امکانات
۴۰	مخالفت با ورود دانش‌آموزان استثنایی به مدارس عادی
۴۱	وضعیت کتاب‌های ویژه معلولان ایران
۴۱	برنامه نشست
۴۲	کتاب ویژه ناشنوایان، کتاب با زبان اشاره
۴۵	کتاب‌سنجی آماری و آسیب‌شناسی کتاب معلولان
۴۶	توانبخشی و کتاب
۴۸	آمار کتاب نابینایی
۴۹	اهمیت آموزش معلولان
۵۰	ضرورت اهتمام به معلولین و ناشنوایان
۵۲	نگاهی به مباحث ارائه شده

۵۶	.....	مأخذ.....
۵۹		کتاب پارچه‌ای
۵۹	.....	ویژگی‌های کتاب‌های پارچه‌ای.....
۶۱	.....	تولید کتاب پارچه‌ای.....
۶۱	.....	اهمیت.....
۶۲	.....	مراحل ساخت.....
۶۳	.....	نکات ایمنی.....
۶۳	.....	اندازه.....
۶۳	.....	متن.....
۶۳	.....	موضوع‌های مناسب.....
۶۳	.....	اطلاعات بیشتر.....
۶۴	.....	موارد مورد نیاز.....
۶۴	.....	تعاونی کتاب‌های پارچه‌ای.....
۶۴	.....	مؤسسه پژوهشی کودکان دنیا.....
۶۵	.....	روش کار.....
۶۶	.....	موفقیت‌های بین‌المللی.....
۶۶	.....	برنامه‌های آینده.....
۶۷	.....	کتابشناسی کتاب‌های پارچه‌ای.....
۶۷	.....	معرفی آثار.....
۷۸	.....	مأخذ.....
۷۹		کتاب کمیک استریپ
۸۰	.....	تاریخ کمیک.....
۸۱	.....	گزارش سجاد میرزا مهدی تهرانی.....
۸۱	.....	آغاز کمیک در ایران.....
۸۲	.....	اقتباس کمیک از فیلم.....
۸۲	.....	آسان‌سازی کمیک.....
۸۳	.....	محتوا و مضمون.....
۸۳	.....	طراحی.....
۸۴	.....	صفحه‌آرایی و ترکیب‌بندی.....
۸۶	.....	نام آواها و نشانه‌ها.....
۸۶	.....	تأثیر و کارایی کمیک استریپ.....
۸۸	.....	نیاز به سرمایه‌گذار.....
۸۹	.....	جنبه تعلیمی کمیک.....

۸۹	داستان خوب مهمترین عنصر کمیک
۹۰	کتابشناسی داستان‌های کمیک معلولیتی
۹۳	معرفی آثار
۱۲۴	مآخذ
۱۲۵	کتاب حسی - لمسی
۱۲۵	ساخت کتاب لمسی
۱۲۷	داستان به کمک حس لامسه
۱۲۸	آموزش
۱۲۹	عدد آموزها برای خردسالان
۱۲۹	درک اشیاء، حیوانات و مفاهیم
۱۳۶	پیشرفت در عرصه کتاب‌های حسی - لمسی
۱۳۶	گام دیگر در تولید کتاب‌های حسی - لمسی در کانون پرورش فکری
۱۳۷	نخستین کارگاه آموزشی «کتاب کودک با نیازهای ویژه»
۱۳۷	نمایشگاه تصویرسازی کودکان نابینا و کم‌بینا
۱۳۸	نیاز کودکان با نیازهای ویژه به کتاب‌های حسی - لمسی
۱۳۹	برگزاری پودمان برای خلق کتاب حسی - لمسی
۱۴۰	پل ارتباطی میان کودکان ویژه و عادی
۱۴۱	ادبیات کودکان ویژه نیازمند حساسیت و تمیزبینی
۱۴۲	جایزه کتاب‌های حسی - لمسی مناسب کودکان نابینا و کم‌بینا
۱۴۳	شرکت در جایزه تیفلو و تکتوس، جایزه کتاب‌های حسی - لمسی
۱۴۳	انتخاب جایزه تیفلو و تکتوس، جایزه کتاب‌های حسی - لمسی
۱۴۴	هیئت داوران تیفلو و تکتوس ۲۰۱۹
۱۴۴	گروه کتاب‌های حسی - لمسی
۱۴۵	کتاب مقوایی
۱۴۶	کتابشناسی
۱۵۱	نتیجه‌گیری
۱۵۲	مآخذ
۱۵۳	کتاب مصور
۱۵۳	کارکرد عکس و تصویر
۱۵۴	تصویرگری برای افراد در خود مانده
۱۵۴	تصویرگری برای افراد کم‌توان ذهنی
۱۵۶	مناسب‌سازی تصاویر
۱۵۶	سندروم در کتاب‌های مصور کودکان

- ۱۵۷ ..... بیماری سندروم در ادبیات غیر داستانی
- ۱۶۱ ..... انعکاس سندرم در کتاب‌های مصور داستانی
- ۱۶۵ ..... نتیجه‌گیری
- ۱۶۶ ..... تأثیر تصاویر در آموزش کودکان کم‌توان ذهنی
- ۱۶۶ ..... خلاصه پژوهش
- ۱۶۷ ..... ویژگی‌های پژوهش
- ۱۶۸ ..... روش
- ۱۶۸ ..... آموزش کودکان استثنایی
- ۱۷۰ ..... تصویر و نقش آن در آموزش دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی
- ۱۷۳ ..... یافته‌ها
- ۱۷۵ ..... تصویرسازی برای کودکان نابینا
- ۱۷۶ ..... تصویرسازی ذهنی
- ۱۷۶ ..... طراحی و رنگ نابینایان
- ۱۷۶ ..... طراحی با استفاده از برجسته نگار
- ۱۷۷ ..... شناخت رنگ یا طعم و مزه آن
- ۱۷۷ ..... شناخت رنگ‌ها با یافت
- ۱۷۷ ..... شناخت رنگ‌ها با کدگذاری
- ۱۷۸ ..... نقاشی نابینایان
- ۱۸۱ ..... نتیجه‌گیری
- ۱۸۳ ..... تصویرسازی ذهنی در کودکان نابینا و ناشنوا
- ۱۸۳ ..... نقش الگوهای صوتی بزرگسالان در تصویرسازی
- ۱۸۴ ..... تصویرسازی ذهنی - شنیداری
- ۱۸۴ ..... تصویرسازی ذهنی در نابینایان
- ۱۸۵ ..... تفاوت تصویرسازی نابینایان و بینایان
- ۱۸۵ ..... الگوهای صوتی در تصویرسازی ذهنی
- ۱۸۶ ..... تصویرسازی کتاب‌های حسی - لمسی
- ۱۸۷ ..... کارنامه سیما شاهرخی در عرصه تصویرسازی
- ۱۸۸ ..... درباره خانم شاهرخی
- ۱۸۹ ..... شناخت دنیای پیرامون با تصویرسازی
- ۱۸۹ ..... آغاز کار با کودکان نابینا
- ۱۹۱ ..... آموزش تصویرگری به کودکان نابینا
- ۱۹۱ ..... تصویر کودک نابینا از خانه
- ۱۹۲ ..... روایت «سیما شاهرخی» از ابتکارش در توانمندسازی نابینایان
- ۱۹۳ ..... کشف علایق و گرایش‌های نابینایان

۱۹۳	کشف پارچه و دیگر مواد مناسب
۱۹۴	اهمیت ابتکارات ایرانی در اروپا
۱۹۵	تصویرسازی راهی به سوی شناخت و آگاهی
۱۹۵	ضرورت به کار گرفتن شیوه‌های جدید
۱۹۶	تقویت لامسه و دست‌ورزی
۱۹۷	مناسب‌سازی کتاب‌های مصور نابینایان
۱۹۸	آموزش با داستان
۱۹۹	ضرورت مساعدت و کمک
۲۰۰	لزوم اهتمام به تجارب شاهرخی
۲۰۱	دیگر شیوه‌های تصویری
۲۰۱	شیوه تصویری پی‌سی‌اس
۲۰۲	بلیس
۲۰۴	پیکتوگرافی معلولیتی
۲۰۶	مآخذ
۲۰۹	کتاب ناشنوایی
۲۰۹	علل شنوایی و نیازهای فرهنگی
۲۱۰	روش‌های ایجاد جذابیت
۲۱۱	فیلم ضمیمه
۲۱۲	دیدگاه اکرم سلیمی
۲۱۲	ظلم آموزشی بر ناشنوایان
۲۱۴	آموزش مبتنی بر لب‌خوانی
۲۱۴	مدارس باغچه‌بان و زبان اشاره
۲۱۶	فرهنگ مکتوب
۲۱۶	فعالیت‌های میثم جوان‌بخت
۲۱۷	کارگاه خدمات کتابخانه‌ای به ناشنوایان
۲۱۹	کتابشناسی
۲۱۹	نخستین کتابشناسی ناشنوایان
۲۳۶	زندگی‌نامه خودنوشت جبار باغچه‌بان
۲۳۹	جشن نامه رضا محمودی
۲۴۶	کتاب آموزش احکام مخصوص ناشنوایان
۲۴۹	مآخذ
۲۵۱	کتاب زبان اشاره
۲۵۲	ارتباط کلی و زبان اشاره

۲۵۳	ویژگی‌های زبان اشاره
۲۵۴	تحلیل زبان اشاره
۲۵۵	دو نوع زبان اشاره
۲۵۶	زبان‌های اشاره و زبان‌های گفتاری ابتدایی
۲۵۷	ویژگی زبان‌های اشاره ابتدایی
۲۵۷	غیر از دست‌ها
۲۵۸	دست و بازوها
۲۶۲	زبان اشاره و فرهنگ آن
۲۶۴	تاریخ زبان اشاره
۲۶۹	زبان اشاره فارسی
۲۷۱	کتبشناسی
۲۷۳	مآخذ
۲۷۵	کتاب‌های بی‌کلام
۲۷۶	تصاویر بی‌کلام اول کتاب فارسی
۲۷۷	کتاب درشت خط
۲۷۸	ویژگی‌ها
۲۷۹	تاریخچه
۲۸۰	مآخذ
۲۸۱	کتاب بریل
۲۸۳	کتابخانه بریل
۲۸۵	اقدام کتابخانه ملی ایران
۲۸۸	کتبشناسی
۲۸۹	مآخذ
۲۹۱	کتاب گویا
۲۹۲	کتاب‌های گویا و دیزی
۲۹۴	تحولات تاریخی
۲۹۴	پیشینه جهانی
۲۹۶	سابقه در ایران
۲۹۷	فهرست سازی
۲۹۷	مشکلات و ضرورت تخصص‌گرایی
۲۹۹	کودکان و نوجوانان
۳۰۲	نتیجه‌گیری
۳۰۲	مراحل تولید کتاب گویا

۳۰۳	دوره‌های تولید و عرضه کتاب صوتی
۳۰۷	کارنامه تولید کنندگان
۳۰۹	مآخذ
۳۱۱	کتاب الکترونیکی
۳۱۱	قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها
۳۱۲	طرح ساخت کتاب الکترونیکی نابینایان
۳۱۴	مآخذ
۳۱۵	کتاب ترموform
۳۱۵	تحوالات
۳۱۵	مستریس
۳۱۶	فعالیت‌های محمدحسن وجدانی
۳۱۷	مآخذ
۳۱۹	کتاب ویژه کودکان اتیستیک
۳۱۹	نشست‌های تخصصی
۳۲۰	کتابخانه‌های تخصصی کودکان با اختلال اتیسم
۳۲۰	ضرورت‌ها درباره کتاب کودکان دارای اوتیسم
۳۲۱	نیازهای فرهنگی
۳۲۱	مآخذ
۳۲۳	نتیجه‌گیری

مقدمه

فردوسی شیرین سخن در این بیت مشهورش: توانا بود هر که دانا بود ز دانش دل پیر برنا بود، توانا شدن و رهایی از سستی‌ها، ناتوانی‌ها یا کم‌توانی‌ها را در دانا شدن می‌داند. گویا فردوسی در این دوره، توان خواهان را مخاطب قرار داده و به آنان توصیه می‌کند که راه کار خوشبختی و توانبخشی شما در کتاب و مطالعه و دانایی است. هر شخصی به دنبال دانش برود، هر چند پیر سالخورده هم باشد، برنا و جوان یعنی توانمند و مستقل خواهد شد.

کتاب یار مهربانی است که همیشه در کنار دوست داران خود می‌ماند و با عشق و علاقه آنان را راهنمایی می‌کند. یار مهربان یا همان کتاب فواید و سودمندی‌های بسیار دارد، به ویژه برای افراد دارای معلولیت نتیجه‌بخش و هدایتگر است. امروز برخلاف گذشته معادن و ذخایر ثروت اصلی نیست؛ مدیران کشورها به جای هزینه کردن برای معادن به سراغ پرورش اندیشه و خلاقیت می‌روند. در واقع معدن اصلی و ذخایر ثروت در وجود انسان و در فکر آدمی است.

جوانانی که در دانشگاه با آموزش‌های کم هزینه و کوتاه مدت به مولدهایی تبدیل می‌شوند که می‌توانند با حداقل امکانات و مواد اولیه، کالاهایی تولید کنند که ارزش افزوده بسیار دارد. اینان جایگزین پروژه‌های پر خرج می‌شوند که هم زمان بری آنها طولانی است و هم نیاز به امکانات و مخارج و نیروی کار فراوان دارند. اما پروژه‌هایی هست که با چند دلار می‌توان قطعه‌ای الکترونیکی ساخت که در هواپیما یا در کامپیوتر و دیگر وسایل مدرن کاربرد و کارایی دارد و گاه هزاران دلار ارزش مالی دارد. فناوری مدرن در چند دهه اخیر به سراغ تولید وسایل پر کاربرد و پر مشتری رفته که در پزشکی، مهندسی پزشکی، مخابرات و ارتباطات و صنایع نظامی فراوان استفاده می‌شود و از نظر حجم، بسیار کوچک و به اصطلاح میکرو هستند و از نظر

مخارج و امکانات برای ساخت، بسیار کم هزینه می‌باشند، نیز در زمان کم به بهره‌برداری می‌رسند و مواد اولیه‌ای در ساخت آنها به کار می‌رود که رایگان یا بسیار ارزان می‌باشند و در طبیعت به فراوانی یافت می‌شود.

اما تولید چنین کالاهایی نیاز به دانش و خلاقیت و هوش دارند. البته این دانش هم از طریق کتاب‌ها، نشریات و آموزش و پرورش خلاق به دست می‌آید. بنابراین کتاب در تولید چنین کالاهایی مؤثر است و در نتیجه کتاب در تولید ثروت و دستیابی به ثروت کلان تأثیر دارد.

کسانی که فاقد بینایی یا شنوایی یا دارای تأخیر در یادگیری بودند در قرون متمادی از زندگی با مردم محروم بوده و مجبور به زندگی در انزوا و تنهایی و در شرایط فاقد امکانات اولیه زندگی بوده‌اند. اما جامعه کم‌کم متوجه شدند افراد دارای معلولیت هم می‌توانند مهارت و دانش یاد بگیرند، مثل افراد عادی کار کنند و کسب درآمد داشته باشند. کشف این اصل که تولید کالاهای میکرو فقط نیاز به تفکر و خلاقیت و هوش دارد و معلولان هم می‌توانند خلاقیت و اندیشه برای دستیابی به این فناوری را داشته باشند.

به تدریج امکانات و شیوه‌هایی برای خواندن و نوشتن آنان کشف شد و معلوم شد هر دسته از معلولان به اقتضای نیازهایشان می‌توانند از شیوه خاصی استفاده کنند؛ ناشنویان با زبان اشاره، نابینایان با خط بریل و دیگر گروه‌ها هم با امکانات دیگر دانش بیاموزند و چون دیگر کودکان و نوجوانان بخوانند و بنویسند.

به همین دلیل و به تدریج کتاب‌های مختلف پدید آمد؛ و کتاب‌هایی با خطوط برجسته، کتاب صوتی، کتاب تصویری، کتاب لمسی و انواع دیگر در اختیار آنان قرار گرفت. کتاب سنگ اولیه برای پیدایش تکنولوژی و وسیله‌ای برای مبادله اطلاعات و رسیدن به خلاقیت و دانش است. البته کتاب می‌تواند انواع داشته باشد و کتاب حاضر به معرفی انواع کتاب‌ها برای گروه‌های معلولان می‌پردازد.

کتاب معلولیتی عنوان عام است و آثاری که سودمند برای عموم افراد دارای معلولیت باشند، کتاب معلولیتی می‌نامند. این نوع از کتب، حدود پانزده دسته دارد. زیرا هر گروه از معلولان شرایط و اقتضانات خاص دارند و به همین دلیل نوع خاصی از کتاب برایش سودمند است. فردی که حس شنوایی ندارد، قطعاً کتاب صوتی،

برای او کارایی و سودمندی ندارد ولی در عوض نیاز مبرم به کتاب مصور دارد؛ چون از طریق تصاویر می‌تواند ارتباط برقرار کند.

متأسفانه تاکنون کارشناسی علمی و دقیق در شناسایی انواع کتاب‌ها و طبقه‌بندی آنها بر اساس نیازمندی‌های معلولان انجام نگرفته است. کسانی که کارشناس کتاب هستند به طور کلی کتاب را سودمند برای افراد دارای معلولیت معرفی کرده‌اند؛ اما نگفته‌اند چه کتابی با چه ویژگی‌هایی برای هر دسته از معلولان سودمند است.

روزی در یک جلسه جوانی کنارم نشسته بود و کتابی را تورق می‌کرد و به بعضی صفحات که می‌رسید با صدای بلند می‌خندید و اظهار خوشحالی می‌کرد. یک بار دیدم گریه می‌کند و فریاد می‌کشد، خانمی دوید و آمد و گفت این پسرم است و اتیستیک است و بعضی تصاویر به شدت او را به هم می‌ریزد. خاطره دیگر اینکه یک مرکز درمانی در مالزی با مدیریت چینی‌ها بود روزی به آنجا رفتیم و بخش‌هایی را دیدیم. بخشی داشتند که یک خانم مشغول قصه خواندن برای بچه‌ها بود. پرسیدم این خانم چه کار می‌کند؟ گفتند با قصه‌خوانی بچه‌هایی که اختلالات روانی حاد دارند، کنترل و آرام می‌کند به طوری که این شیوه را جایگزین داروهای مسکن کرده‌ایم. این رخداد گویای این است که کتاب در معلولان می‌تواند مؤثر باشد، مشروط به اینکه مناسب حال و شرایط آنها باشد.

به هر حال کتاب جایگاه و نقش‌های مهمی می‌تواند در سرنوشت و زندگی معلولان ایفا کند؛ کتاب وسیله‌ای برای درمان؛ برای توان‌افزایی؛ برای رشد و ارتقای اجتماعی؛ برای رسیدن به کسب درآمد و غیره است.

اما این وسیله را باید به روش درست و در شرایط مناسب و نیز از انواع خاصی که با سوژه تناسب داشته باشد استفاده نمود. قطعاً هر کتابی برای هر معلولی مناسب نیست.

گاه شنیده می‌شود که کتاب در حال کنار رفتن و منسوخ شدن است. بعضی می‌گویند با آمدن اینترنت، کامپیوتر و شبکه‌های مجازی و دیگر وسایل مدرن، نیاز به کتاب نیست.

در پاسخ باید گفت کتاب هیچ‌گاه از بین نمی‌رود، هیچ‌وقت از زندگی بشر حذف

نمی‌گردد و تا ابد منسوخ نمی‌گردد. زیرا انسان تنها موجودی است که تعقل، اندیشه و تفکر دارد و کتاب بازتاب اندیشه آدمی است. به عبارت دیگر کتاب نسخه دیگر اندیشه است. چون اندیشه وجود ذهنی است و کتاب وجود کتبی همان وجود ذهنی است.

کتاب به اشکال و انواع مختلف تحول پذیر است ولی ناپود شدنی نیست. روزگاری روی تخته سنگ‌ها، چوب درختان و پوست حیوانات می‌نوشتند بعداً کاغذ اختراع شد، و روی کاغذ نوشتند، سپس فایل و صفحه کامپیوتری آمد یا صفحه صوتی یا دیگر وسایل صوتی آمد و کتاب روی آنها ثبت و نوشته شد. اینها انواع گوناگون کتاب‌اند.

کتاب حاضر نخستین تحقیق درباره تکثیر و معرفی انواع کتاب‌ها برای معلولان است. زحمات این کتاب بر عهده خانم مریم قاسمی بوده و از تلاش‌های ایشان تشکر می‌کنیم. البته ایشان هم مدعی کامل بودن و جامع بودن این اثر نیست و لازم است تحقیقات بسیار دیگر به ویژه پژوهش و به روش میدانی درباره انواع معلولیت‌ها انجام پذیرد؛ تا معلوم شود چه آثاری برای کدام گروه از معلولین سودمند است. اما این کتاب آغاز راه است.

محمد نوری

مدیرعامل دفتر فرهنگ معلولین

پیشگفتار

افراد دارای معلولیت اقلیت فرهنگی جامعه را تشکیل داده و دیدگاه‌ها، سلیق و باورهای خاص خود را دارند. از این‌رو جامعه ناشران و نویسندگان سعی کرده‌اند کتاب‌هایی متناسب با نیازهای این قشر فراهم آورند. «کتاب معلولیتی» اصطلاحی است که به تدریج فراگیر شده و در کنار انواع دیگر کتب از جمله کتاب کودک، کتاب دانشجو، کتاب پزشکی و کتاب دینی و غیره گویای گروهی از کتاب‌هایی است که با معلولیت‌ها و معلولان ارتباط دارد. البته معلولین شامل نابینایان، ناشنوایان، جسمی- حرکتی و ذهنی می‌باشند و کتاب‌های هر گروه گاه به نام همان گروه نام‌گذاری شده است؛ مثل کتاب نابینایی، کتاب ناشنوایی و غیره است. در جهان امروز ثابت شده هر کشوری معادن و ذخایر بیشتر دارد ثروتمندتر نیست بلکه هر کشوری اطلاعات، مغزهای متفکر، گروه‌های نخبه بیشتر دارد ثروتمندتر است. اهمیت و تأثیر کتاب در سرنوشت انسان، در رفاه و سعادت معلولین در جهان مدرن ثابت شده و در زمینه توانمندسازی از طریق کتاب و به وسیله کتاب تجارب بسیار به دست آمده است.

در همه جوامع و فرهنگ‌ها هنوز جایگاه کتاب به عنوان زیربنای همه حلقه‌های فرهنگ مسلم و محرز است. چشم‌انداز آینده جامعه معلولان بدون اهتمام به کتاب و توجه به جایگاه رفیع کتاب، روشن نیست. انسان یافته‌ها و افکار خود را معمولاً به کتاب می‌ریزد و در کتاب ثبت می‌کند و کتاب در واقع بخش فکری انسان است. سپس دیگر حلقه‌ها با اخذ از کتاب یا بر پایه دیدگاه‌هایی که در کتب آمده خود را می‌سازند و تغذیه می‌شوند. تا وقتی که وضع کتاب در جامعه معلولین بهبود پیدا نکند نمی‌توان حل مشکلات را انتظار داشت. مشکلات فرهنگی و اجتماعی و حقوقی مثل اشتغال، تأمین رفاه و

تأمین حرمت و کرامت و تأمین حقوق اجتماعی معلولان منوط به کتاب است. کتاب مجموعه‌ای از فکر، اندیشه، دیدگاه، راه کار و تجزیه و تحلیل مسائل و معضلات است. کتاب بیشتر نشانگر تأملات بیشتر و تفکرات افزون‌تر درباره مسائل معلولین و حاکی از تلاش فکری بیشتر است. اما فقدان کتاب به معنای نبودن اندیشه و تفکر و مطالعه درباره معضلات معلولین است.

با توجه به اهمیت کتاب‌های ویژه افراد دارای معلولیت بر آن شدیم تا پژوهشی پیرامون انواع کتاب‌ها برای معلولان داشته باشیم و آن را برای استفاده دیگر پژوهشگران منتشر کنیم. این کتاب در پانزده فصل آماده شده است. در ابتدا به بررسی کتب معلولیتی، ویژگی‌های آن و کتاب‌های چاپ شده در ایران پرداختیم. در ادامه به معرفی کتاب‌های پارچه‌ای، کتاب‌های کمیک استریپ، کتاب‌های حسی - لمسی، کتاب‌های مقوایی، کتاب‌های مصور، کتاب‌های ناشنوایی، کتاب‌های زبان اشاره، کتاب‌های بی کلام (داستان‌های تصویری بدون متن)، کتاب درشت خط (ویژه کم‌بینایان)، کتاب بریل (ویژه نابینایان)، کتاب گویا یا صوتی و کتاب الکترونیکی اشاره شده است. ویژگی‌های آنها توضیح داده شده و جامعه هدف و ضرورت چاپ این کتاب‌ها بررسی شده است.

این کتاب اولین کتاب جهت معرفی کتاب‌های ویژه معلولان است ولی تا جامع شدن راه طولانی دارد. امید است پژوهش‌ها و کتاب‌های کامل‌تر و جامع‌تری در این زمینه توسط پژوهشگران و نویسندگان انجام شود تا جامعه معلولان بیش از پیش به بالندگی رسیده و نیازهای فرهنگی‌شان مرتفع گردد. در پایان لازم است همچون گذشته از راهنمایی‌ها و حمایت‌های حجت الاسلام سید جواد شهرستانی نماینده آیت الله العظمی سید علی سیستانی تشکر ویژه داشته باشیم. ایشان همیشه دلسوز جامعه معلولان بوده و مساعدت‌های فراوانی جهت رسیدگی به امور مختلف معلولان داشته است.

مریم قاسمی

مرداد ماه ۱۳۹۹